

MET HELDERE NAVIGATIE

Over de bundels van de Nederlandse en Belgische Dichters des Vaderlands

Het ambt van Dichter des Vaderlands, dat in Nederland bestaat sinds 2000 en drie jaar geleden ook in België werd ingesteld, is een vreemd instituut. Gerenommeerde dichters worden aangezocht om gedurende enkele jaren hun creativiteit in dienst te stellen van – ja, van wat eigenlijk? Ze worden geacht een minimum aantal gedichten af te staan aan daartoe geselecteerde media en mogen zelf vorm en inhoud van hun bijdragen bepalen, maar er wordt natuurlijk wel verwacht dat die teksten, gezien het relatief grote en oningewijde publiek dat ze onder ogen krijgt, maatschappelijk relevant en min of meer toegankelijk zijn. Tegelijkertijd dienen de dichters de kern van hun dichterschap niet te verloochenen, want het is juist op grond van hun eigenzinnige kwaliteiten dat ze worden benoemd. Naast de verplichte publicaties dienen ze ook nog eens de rol van ambassadeur voor de poëzie op zich te nemen.

Waar gaat het nu eigenlijk om? Heeft het vaderland een dichter nodig om nationale zorgen en vreugden te verwoorden? Of is het ambt een truc om een kunstvorm waar uit zichzelf niemand op zit te wachten onder de aandacht te brengen? En het allervreemdste van deze baan is het ontbreken van een vorstelijk salaris. Je moet wel barsten van eerzucht om het Dichterschap des Vaderlands te ambiëren.

In Nederland hebben we de afgelopen jaren kunnen zien hoe verschillend de opeenvolgende dichters hun taak opvatten. Gerrit Komrij bleek, als we ons tot de kwaliteit van zijn gedichten beperken, al gauw een clown die door niemand meer *au sérieux* werd genomen. Driek van Wissen was altijd al een beroerd dichter geweest, maar Ramsey Nasr, die als stadsdichter van Antwerpen reeds ervaring had opgedaan, gaf de functie schwingen en allure. Daartoe droeg zijn fenomenale voordrachtskunst zeker bij. Voordat we de prestaties van Charles Ducal, die in België de eerste bekleder van het ambt mocht zijn, en Anne Vegter onder de loep nemen, moet ik bekennen dat ik niet helemaal onbevangen kan zijn, omdat ik deel uitmaakte van de commissie die voor-

Charles Ducal, © Merlijn Doomernik

stelde Vegter te vragen Nasr op te volgen. Ik heb haar verrichtingen, op afstand, dan ook met enige bezorgdheid gevolgd.

Bij het doornemen van beide overzichtsbundels constateer ik dat de dichters trouw zijn gebleven aan hun beginselen, ze zijn niet anders gaan schrijven dan ze deden voordat ze in dienst traden. Dat beide boeken als dichtbundels mislukt zijn, heeft weinig te maken met de gedichten die erin staan, maar met de niet-literaire gedachte die eraan ten grondslag ligt. Waar dichters er gewoonlijk naar streven hun bundels een dwingende vorm of een thematische consistentie mee te geven, lijken Ducal en Vegter gemeend te hebben dat het zinnig zou zijn als overheidsfunctionarissen verantwoording af te leggen van hun

Anne Vegter, © Merlijn Doornernik

De productie van Vegter, die het Vaderland vier jaar gediend heeft, was lager dan die van Ducal, maar Vegter is een onvergelijkbaar groter dichter

beleid en de uitvoering ervan. De gedichten worden in chronologische, en inhoudelijk dus volslagen willekeurige, volgorde geplaatst, ingeleid met een beginselverklaring en aangevuld met wat opiniërend proza. Bij Ducal komt daar nog bij dat een deel van de gedichten in zowel Frans als Duits is vertaald, een deel alleen in het Frans, terwijl er ook een prozatekst is die uitsluitend in het Frans wordt afgedrukt. Zegt dat iets over de nationale positie van de Duits-taligen in België? Of was er gewoon geen geld om consequent te zijn?

Het voornaamste probleem met boeken als deze schuilt vermoedelijk hierin dat de Dichter des Vaderlands bij allerlei gelegenheden zijn of haar zegje moet doen en tal van initiatieven aanzwengelt die op het moment zelf zinvol zijn, maar ten onrech-

te veronderstelt dat het allemaal voor de eeuwigheid geboekstaafd moet worden. Als verslag van een professionele exercitie heeft zo'n bundeling misschien een functie, maar als poëzieboek is het inconsistent en overbodig.

Op de talloze activiteiten van Ducal en Vegter heb ik geen zicht, aan hun inzet, enthousiasme en maatschappelijke betrokkenheid kan niet getwijfeld worden, ik richt mij slechts op de gedichten die hier verzameld zijn. Charles Ducal schrijft onbekommerd linkse en politiek expliciete gedichten, waarbij opvalt dat zijn inspiratie niet erg veelzijdig is. Tweemaal schrijft hij over zes betogers voor algemeen kiesrecht die in 1902 in Leuven werden doodgeschoten, een kwart van de gedichten gaat over de Eerste Wereldoorlog. In zijn terugblik geeft hij bovendien aan dat een deel van dit werk al in wording was voordat hij in januari 2014 aantrad. Waarom een gedicht over zijn laatste examenklas en een welkomstgedicht voor de pasgeborene dochter van een bevriende poëziekenner in het boek zijn opgenomen, is me een raadsel. Je gaat je afvragen of er in de jaren 2014 en 2015 helemaal niets opmerkelijks is gebeurd in België.

Ducal schrijft bij voorkeur vierregelige strofen waarin soms eindrijm optreedt. Op spannende concepties valt hij niet te betrappen, zijn engagement is voorspelbaar en de formuleringen zijn in ritme en beeldtaal niet erg pakkend. Neem nu een gedicht over vluchtelingen, dat als volgt begint:

Wij liepen onze angst tegemoet.
Achter ons naderde iets nog veel groters.
Wij hadden geen moed,
hadden gehoord hoe de stad...
maar wilden naar binnen voor de poort
werd gesloten.

Wij hadden kinderen begraven,
hadden geleerd hoe een prooi zich redt
en onze schaamte voor een stuk brood afgelegd.
De erfhonden zwegen toen ze ons zagen.

In de strofe erna worden de zwangeren en zieken vooruitgestuurd, maar dat levert niets op. Vervolgens probeert men via de riolen binnen te komen. “Maar achter ons naderde iets nog veel groters”, herhaalt de dichter, dus “wij moesten naar binnen, hoe dan ook”. Misschien kunnen we dit soort observaties beter aan journalisten overlaten.

Niet alle gedichten zijn zo slecht, maar opwindend wordt het nergens. Ducal is een bedaagde heer, een dichter van fluweel, om Lucebert aan te halen, die “schuw en humanisties” zal sterven. Alleen in de reeks over de Grote Oorlog valt iets van vuur en waarachtige woede waar te nemen. “Er is hier zoveel dat je stuk kunt maken”, aldus een plunderende soldaat:

*De moeder Gods beschilderen wij
tot een fantoom,
dat in een walm van stank
het keldergat in tuimelt.
Met open buik. De vrucht hangt aan de boom.
Maak er een foto van, maar niet te duidelijk.*

De productie van Anne Vegter, die het Vaderland vier jaar gediend heeft, was lager dan die van Ducal, maar Vegter is een onvergelykbaar groter dichter. Hoewel ze verklaart met het oog op een nieuw publiek haar best te hebben gedaan gedichten te maken “met een heldere navigatie”, doet deze poëzie in speelsheid en meerduidigheid niet onder voor wat ze gewoonlijk schrijft. Ze heeft natuurlijk wel voor andere onderwerpen gekozen, zoals de kroning van koning Willem Alexander, het neerhalen van vlucht MH17 boven Oekraïne, de dood van Gerrit Kouwenaar en de aanslagen in Parijs van november 2015.

Een van de meest ambitieuze gedichten gaat over “de afnemende bereidheid onder Nederlanders om oorlogsvluchtelingen op te vangen”, zoals de toelichting luidt. In vier pagina’s roept Vegter een visioen op van de totale chaos die volgens angstige autochtonen het gevolg zou zijn van de toevloed van gelukzoekers. Het begon, zegt ze, “met grote ontloffingen bij benzinestations in het hele land”. Alle verbindingswegen in het midden van het land werden geblokkeerd, in Utrecht brak brand uit, kinderen zagen “hoe hun ouders verpletterd werden”. De inwoners van Zwolle houden ramen en deuren gesloten, de mensen willen naar de Waddeneilanden, want daar zou nog lucht zijn. “Mensen vertrappen elkaar om de veerboten vandaag nog te bereiken.” Iedereen wil weg, naar het westen. In blinde

paniek worden de Nederlanders zelf de vluchtelingen voor wie ze zo bang waren. Misschien is Vegters visie op het vermeende vluchtelingenprobleem niet heel origineel, de geestige wijze waarop ze de *reductio ad absurdum* vormgeeft, is dat zeker wel.

Mooi is ook het gedicht ‘Weesvragen’. Nederlanders stelden duizenden vragen aan de “kenniscoalitie” ter voorbereiding van de Nationale Wetenschapsagenda – op zichzelf al een hoogst merkwaardig plan, wetenschapsbeoefening te laten sturen door wat “de mensen” graag willen weten. Maar met de boeiendste vragen kon de wetenschap niets beginnen, daarom werden ze voorgelegd aan de Dichter des Vaderlands, die ze in een effectieve ordening op ons afvuurt:

waarom zingen vogels nooit vals
waarom houden we van fonteinen
waar slaan we onze dromen op
waarom ben ik een raadsel voor mezelf

Via “waarom raken onze seksuele fantasieën sleet” en “wat nu als asielzoekers een partij oprichten” komen we uiteindelijk hier uit:

wat nu als de wetenschap zich vergist
wat nu als de wetenschap zich niet vergist
wat nu als nadenken te duur wordt
wat nu als god toch bestaat

Teksten als deze laten zien welke functie het nationaal dichterschap kan vervullen. Waar Ducal geen afstand neemt, maar zich voegt naar in ruime kring aanvaarde, fatsoenlijke standpunten, ideeën dus waaraan men zich in beschaafde kringen geen buil kan vallen, stelt Vegter zich in de positie van een betrokken buitenstaander die met ongeloof en verbazing naar de wereld kijkt. Dat perspectief garandeert een verrassende visie op de werkelijkheid, en dat is precies wat een dichter onderscheidt van een waarheidsgetrouw journalist, een geëngageerde partijganger of, welja, de koning zelve.

PIET GERBRANDY

CHARLES DUCAL, *Bewoond door iets groters. Au-delà de la frontière. Von etwas Größerem bewohnt*, Atlas Contact/Poëziecentrum, Amsterdam/Gent, 2015, 128 p.

ANNE VEGTER, *Wat helpt is een wonder*, Querido, Amsterdam, 2017, 136 p.